

Мороз О. В.,

курсант факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:

Строков І. В.,

професор кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ (НА ПРИКЛАДІ ГЕНОЦИДУ)

Геноцид є одним із найтяжчих злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Він не просто посягає на життя людини, а й на сферу безпеки людства в цілому: на здоров'я, генетику, репродуктивну здатність, інтелект, духовність національних, етнічних, расових та релігійних груп людей та на майбутнє нації в цілому

Термін «геноцид» вперше у 1944 році запропонував польський юрист-кримінолог Рафаель Лемкін. На підставі досліджень Р. Лемкіна зазначений термін було визнано світовим співтовариством та за його участі Генеральна Асамблея ООН 9 грудня 1948 року прийняла Конвенцію про попередження злочину геноциду і покарання за нього (далі – Конвенція 1948 р.), в якій були встановлені підстави і умови кримінальної відповідальності за цей злочин [1].

Згідно з Конвенцією 1948 р., геноцидом є дії, вчинені з наміром знищити, цілком чи частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: вбивство членів такої групи; заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи; навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на повне чи часткове фізичне знищення її; міри, розраховані на запобігання дітонародження в середовищі такої групи; насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу [1, 161].

Основною рисою, яка відрізняє геноцид від інших міжнародних злочинів, є наявність спеціального наміру знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку. При відсутності цього наміру відповідне діяння не може бути кваліфіковане як геноцид.

Потерпілими від геноциду можуть бути тільки представники національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Представники інших груп залишається

поза сферою захисту Конвенції 1948р. Це фактично означає, що діяння, вчинене з наміром знищити політичну, соціальну або іншу, не передбачену в Конвенції 1948р. групу, не може бути кваліфікованим як геноцид, яким би подібним до цього злочину воно не виглядало і яким би жорстоким не було. Тому особи, які не наділені національною, етнічною, расовою чи релігійною ознакою, фактично позбавлені права на захист від цього жахливого злочину.

Видається незрозумілим, чому визначення геноциду, яке закріплено в Конвенції 1948 р., обмежується лише вищезазначеними групами. Так, якщо членство в національній, етнічній та расовій групі визначається автоматично, незалежно від бажання особи, то членство в релігійній групі не є таким сталим. Так само до визначення геноциду можна включити політичні і соціальні групи, які також є досить численними і членство в яких не змінюється протягом відносно тривалого часу.

Головним тут має бути специфічний і жорстокий намір – знищення. Однак не слід забувати про те, в яких складних історичних умовах приймалась Конвенція 1948 р. Тоді проблема масового знищення за національною, расовою і релігійною ознакою видавалась єдиною актуальною. Крім того, до прийняття Конвенції 1948р. та під час її розробки розглядалися пропозиції про включення до неї інших груп, однак це викликало суперечки з боку держав, які її увалили, і, як результат компромісу, визначення геноциду залишилось таким, як воно є. З приводу цього досить вдало висловлюється Ієгуда Бауэр: "... Конвенція ООН 1948 р. є абсолютно довільним документом, який виник в результаті гострих суперечок між делегатами країн-членів ООН. Чітке визначення геноциду фактично відсутнє..." [2, 57 – 58].

Визначення геноциду, яке дається в Конвенції 1948 р. сьогодні відповідає сучасним вимогам розвитку людства.

Жертвами геноциду в Руанді, в Камбоджі, та в інших точках планети ставали не лише ті групи осіб, які передбачені Конвенцією 1948р., однак такі дії були кваліфіковані як геноцид, оскільки вони фактично нічим не відрізнялися від діянь, що підпадають під ознаки цього злочину.

У Камбоджі в 1975 – 1978 рр. від геноциду постраждало майже два мільйони людей, що належало до багатьох прошарків населення: військових – прибічників попереднього правління, членів політичних партій, інтелігенції, священнослужителів та національних меншин. Вказані дії були кваліфіковані як геноцид Народно-революційним трибуналом, спеціально створеним у Камбоджі з цього приводу [3, 82-138].

У практиці Руандійського трибуналу виникали певні труднощі з приводу належної кваліфікації актів геноциду і ведмежування їх від інших кримінально караних діянь, зокрема від злочинів проти людяності [4]. Також перед суддями Трибуналу гостро постало питання про те, чи відноситься група тутсі, що підлягала масовому знищенню, до національної, етнічної, расової чи релігійної. Ця група практично нічим не відрізнялася від іншої групи населення країни – хуту. Розподіл носив штучний характер і залежав від того, яке матеріальне становище руандійця і яке положення він займає в суспільстві. Тоді судді з

самого початку своєї діяльності вирішили, що навіть група, яка не є національною, етнічною, расовою чи релігійною, може підпадати під захист Конвенції 1948р., оскільки основною метою розробників цього документу є забезпечення захисту будь-якої стабільної і постійної групи [5].

Слід звернути увагу на те, що багато європейських країн, таких як Білорусь, Литовська Республіка, Латвія, Польща, Франція врахували вимоги сучасної світової практики і в національному законодавстві дещо розширили безпосередній об'єкт геноциду, що, безумовно, є величезним кроком вперед у боротьбі з цим злочином. Їх позитивний досвід повинна врахувати і Україна.

Сьогодні розпочав свою діяльність Міжнародний кримінальний суд, юрисдикція якого розповсюджується і на геноцид. В його практиці також можуть виникнути труднощі з приводу належної кваліфікації актів геноциду.

Тому, для сучасних вимог розвитку людства поняття геноциду потребує вдосконалення, що має бути врахованим нашою державою. До цього поняття можна включити соціальні і політичні групи, що цілком обумовлюється попередньою світовою практикою.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text
2. Bauer Yeguda. A History of the Holocaust. New York: F. Watls, 2002.
3. Ханнум, Хёрст, «Международное право и геноцид в Камбодже: Звуки тишины» (1989). Камбоджа. Sorpong Peou, Ashgate, 2001, Carolina Academic Press, 2000, Human Rights Quarterly, том 11, стр. 82, 1989. // SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1940589>
4. Відповідальність ЗМІ за геноцид. Приклад Руанди // <https://www.jta.com.ua/trends/vidpovidalnist-zmi-za-henotsyd-pryklad-ruandy/>
5. Значення Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді для міжнародного судочинства та можливість застосування досвіду для України // <https://ecpl.com.ua/news/znachennia-mizhnarodnoho-kryminalnoho-trybunalu-po-ruandi-dlia-mizhnarodnoho-sudochynstva-ta-mozhlyvist-zastosuvannia-dosvidu-dlia-ukrainy/>.